

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Open Access, Peer Reviewed Journal

Scientific Journal

**INNOVATIVE
WORLD**

**ORIENTAL JOURNAL OF
ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH**

**Volume 2, Issue 6
Sentabr-Oktabr 2024**

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.inno-world.uz

Andijon-2024

TA'LIM SOHASIDA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Mamashokirov Muhammadshukur Abdumuxtorovich

"Andijon taraqqiyot" nodavlat umumta'lim maktabi
Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha direktor maslaxatchisi

KALIT SO'ZLAR

raqobatbardosh, boshqaruv
jarayoni, boshqaruv
samaradorligi,
samaradorligini aniqlash,
raqobatbardosh kadrlar,
baholash usullari, muqobillik
darajasi.

ANNOTATSIYA

Maqolada oliy ta'lim muassasalari boshqaruv faoliyati samaradorligi, boshqaruv tizimi va boshqaruv jarayoni samaradorligining o'zaro ta'siri va omillari, ta'lim muassasasi samaradorligini baholash ko'rsatkichlari, kadrlar tayyorlovchi kafedralarning ustuvorliklari masalalari yoritilgan.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim muassasasi ichki muhitida boshqaruvning turli bo'g'inlarida samaradorligini baholashda sodda, qulay, egiluvchan uslublar yetarli bo'lmaganligi uchun ularga ehtiyoj mavjud. Turli xarakterdagi muammolarni aniqlash, tahlil qilish va baholashga qaratilgan hamda eng maqbul qarorga kelishni ta'minlaydigan ko'p mezonli kompleks tahlil qilish va baholash usullarini ta'lim muassasalari boshqaruvi jarayonida samarali qo'llash o'zining imkoniyatlari kengligi va istiqbolliligi bilan ajralib turadi. Ta'lim muassasasi boshqaruv jarayoni samaradorligini kompleks baholash ko'pgina bozor sub'ektlarida qiziqish uyg'otadi va dolzarbligini yuqorida keltirilgan mulohazalar asoslaydi. Oliy ta'lim muassasalaridagi boshqaruv jarayonini tashkil etish, uning samaradorligini baholash usullarini aniqlash, erishilgan amaliy faoliyat natijalari asosida boshqaruv jarayoni samaradorligini baholashni tadqiq qilish va takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Shuni ham alohida ta'kidlash joizki, erishilgan natijalar iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va raqobatbardosh milliy iqtisodiyotni barpo etish strategiyalari talablariga hozirda to'la mos keladi, deb bo'lmaydi. Buni boshqacha qilib aytganda, hozirgi kungacha amal qilib kelgan iqtisodiy ta'lim tizimi jadal rivojlanayotgan iqtisodiy jarayonlar sharoitida davlat va jamiyat taraqqiyotining tub strategik maqsadlariga erishish va shulardan kelib chiqadigan vazifalarini bajarish uchun yetarli sifat parametrlariga ega, deb bo'lmaydi. Ushbu holat iqtisodiy ta'lim tizimi samaradorligini ta'minlash muammolarining chuqur tadqiq etilishi lozimligini, shuningdek, iqtisodiy ta'lim tizimini modernizatsiyalash va samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan birbiriga chambarchas bog'liq bo'lgan tashkiliy, siyosiy, huquqiy va ijtimoiy islohotlarni amalga oshirish zarurligini bildiradi.

Tahlil va natijalar Mamlakatimiz ta'lim tizimida iqtisodchi kadrlarni tayyorlash jarayonini samarali boshqarish masalasiga shartli ravishda to'rt tomonlama yondashilsa maqsadga muvofiq bo'ladi:

- iqtisodiy ta'limning ijtimoiy samaradorligi;
- iqtisodiy ta'lim tizimining iqtisodiy samaradorligi;
- siyosiy-boshqaruv (boshqaruv mexanizmini takomillashtirish va sohada raqobat muhitini kengaytirish) samaradorligi;
- iqtisodiy ta'limning sinergetik samaradorligi.

Ta'lim muassasalari boshqaruv faoliyati samaradorligini baholash bo'yicha yuqorida ta'kidlanganidek, turli xil qarashlar va turli xil usullar mavjud. Ya'ni ta'lim muassasalari boshqaruv faoliyati samaradorligini turli ko'rsatkichlar orqali baholash mumkin. Bir tomondan, ta'lim muassasalari boshqaruv faoliyati samaradorligini baholash faqat boshqaruvga doir ko'rsatkichlar bilan amalga oshirilishi, ikkinchi tomondan, boshqaruv samaradorligi ta'lim muassasasidagi pedagogik jarayonlarning o'zgarish dinamikasi, resurslarining natijaviylik, o'tkazilayotgan islohotlarning har bir shaxs uchun ta'sir darajasi bilan bog'liq. Bu borada bizningcha, Buxoro kasb-hunar kollejlari iqtisodiyot va moliya ta'lim yo'nalishlari bitiruvchilarining bandligi va viloyat yalpi hududiy mahsulotda ulushini ortishi bilan belgilash ta'lim tizimini rivojlanishi, boshqaruv samaradorligi hamda kelgusi nufuzini baholash imkonini beradi. Buning uchun avvalambor, Buxoro viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida iqtisodiy tahlilni chuqur o'rganish uchun korrelyatsiya va regressiya tahlillarini olib borish lozim. Shu munosabat bilan iqtisodiyotda faol aholi jon boshiga nisbatan yalpi hududiy mahsulot-Y, jami bitiruvchilarning ishga joylashganlari soni-X1 va oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirganlar sonini-X2 bilan belgilash kiritib, tanlangan omillar o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlarni EXCEL dasturining "Ma'lumotlar tahlili" paketidan foydalanib aniqlaymiz (1-jadval).

1-jadval

Tanlangan natijaviy ko'rsatkich va ta'sir etuvchi omillarning
korrelyatsion bog'lanishi

	Iqtisodiyotda faol aholi jon boshiga nisbatan YaHM-Y, ming so'm	Ishga joylashganlarX1, ming nafar	Oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirganlar-X2, ming nafar
Iqtisodiyotda faol aholi jon boshiga nisbatan YaHM-Y, ming so'm	1		
Ishga joylashganlar-X1,	0,460489061	1	
Oliy ta'lim muassasasiga	0,426946103	0,91920009	1

o'qishga
kirganlar-X2,

Jadval ma'lumotlariga asosan iqtisodiyotda faol aholi jon boshiga nisbatan yalpi hududiy mahsulot bilan ishga joylashganlar hamda oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirganlar to'g'ri va o'rtacha zichlikda($0,4 \div 0,6$) bog'langan, tanlangan ikki omil bir-biri bilan zich ($0,8 \div 0,99$) bog'langanligi (0,91920009) aniqlandi. Bu natija ishga joylashganlar hamda oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirganlar o'rtasida $|r_{x1,x2}| > 0,8$ bo'lganligi multikollinearlik mavjudligini anglatganligi uchun omillardan biri bilan regressiya tenglamasini tuzish maqsadga muvofiqdir. Dastavval har bir omilni vaqtga bog'liq regressiya tenglamasini aniqlash uchun avvalambor, dinamika qatorlarida mavjud tendensiyaning aniqlashning eng muhim usullaridan bo'lgan analitik tekislash usulidan foydalanamiz. Bu usulning asosiy mazmuni bo'lib, rivojlanishning asosiy tendensiyasi vaqt () funksiyasi sifatida hisoblanishidir.

Buning uchun o'zgarishning xarakteriga bog'liq holda to'g'ri chiziqli va ikkinchi tartibli parabola (tenglamalaridan foydalaniladi, bu yerda a_0, a_1, a_2 – parametrlar; t – yillarning tartib raqami. Keltirib o'tilgan fikr-muloxazalarga asoslangan holda Buxor viloyatida kasbhunar kollejlarning iqtisodiy yo'nalishdagi bitiruvchilarni ishga joylashganlar bo'yicha statistik ma'lumotlarning notekisligini e'tiborga olgan holda dinamika qatorlarini silliqlash metodi yordamida hodisa va jarayonlardagi umumiy tendensiyaning aniqlash uchun avvalo empirik (boshlang'ich) ma'lumotlar bo'yicha harakatlanuvchi (sirg'anchiq) o'rtachalarni hisoblash lozim. Buxor viloyatida kasb-hunar kollejlarning iqtisodiy yo'nalishdagi bitiruvchilarni ishga joylashganlar to'g'risidagi ma'lumotlar asosida dastlab to'g'ri chiziqli tenglamaning parametrlarini hisoblaymiz:

$$a_0 = \frac{\sum t^2 \sum X_1 - \sum t \sum X_1 t}{n \sum t^2 - \sum t \sum t} = \frac{5703 * 385 - 55 * 95817}{10 * 385 - 55 * 55} = 940,1$$

$$a_1 = \frac{n \sum X_1 t - \sum t \sum X_1}{n \sum t^2 - \sum t \sum t} = \frac{10 * 95817 - 55 * 15703}{10 * 385 - 55 * 55} = 114,6$$

U holda to'g'ri chiziqli tenglama quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

$$\bar{X}_1 = 940,1 + 114,6 * t \quad (1)$$

Aniqlangan regressiya tenglamasiga ko'ra, iqtisodiy yo'nalishdagi bitiruvchilarni ishga joylashganlar sonining tekislangan dinamika qatori bandlar sonining yillik 114,6 birlikka oshishini o'rnatish imkoniyatini beradi. Endi mavzu doirasida qo'yilgan maqsadga erishishda aniqlikka ega bo'lishi uchun yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida iqtisodiy yo'nalishdagi kasb-hunar kollej bitiruvchilarni dinamik o'zgarishini ifodalovchi parabola tenglamasi parametrlarini hisoblaymiz:

$$a_0 = \frac{\sum t^2 \sum X_1 - \sum t \sum X_1 t}{n \sum t^2 - \sum t \sum t} = \frac{25333 * 15703 - 683423 * 385}{10 * 25333 - 385 * 385} = 1281,3$$

$$a_1 = \frac{\sum t X_1}{n \sum t^2} = \frac{95817}{10 * 385} = 24,9$$

$$a_2 = \frac{n \sum t^2 X_1 - \sum X_1 \sum t^2}{n \sum t^2 - \sum t \sum t} = \frac{10 * 683423 - 15703 * 385}{10 * 25333 - 385 * 385} = 7,504$$

Shunday qilib, parabola tenglamasi quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

$$\bar{X}_1 = 1281,3 + 24,9 * t + 7,507 * t^2 \quad (2)$$

Ushbu aniqlangan regressiya tenglamalari asosida -jadval ma'lumotlaridan foydalanib, vaqtga bog'liq o'zgarishi va haqiqatdagi farqlari hisob-kitobini amalga oshiramiz.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ta'lim tizimi iqtisodiyot yo'nalishlari bitiruvchilarining hududlar iqtisodiyoti rivojlanishiga ta'sirini baholash, ta'lim muassasalari boshqaruv jarayoni samaradorligi va amaliy faoliyat natijalari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash, boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish, ta'lim sohasida iqtisodchi kadrlar tayyorlash hamda uni boshqarish bo'yicha optimal qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshqaruv jarayoni samaradorligi ta'lim muassasasining ta'lim xizmatlari bozoridagi muvaffaqiyatini ta'minlovchi asosiy omillardan biri sanaladi.

Aynan samarali boshqaruv jarayoni muassasa va tashkilotning barcha resurslaridan to'liq foydalanish imkoniyatini yaratib beradi. Shu jihatlarni hisobga olib, ta'lim tizimida boshqaruv jarayoni va uning nazariy asoslari, shuningdek, uning samaradorligi tushunchasi, baholashning nazariy va amaliy jihatlari hamda baholash ko'rsatkichlari aniqlandi. Shuningdek, oliy ta'lim tizimida iqtisodiyot yo'nalishidagi kafedrlar boshqaruv jarayoni samaradorligining integral baholash uslubini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi hamda boshqaruv jarayoniga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, eng yuqori ustunlik darajasini ko'rsatish, iqtisodiyot kafedrlarining o'quv-metodik, ilmiy-tadqiqot, ma'naviyta'rifiy faoliyati bo'yicha boshqaruv samaradorligini baholash imkonini berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Salaydinovna, R. G. (2022). PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF NON-STANDARD WAY OF THINKING IN STUDENTS. *European science review*, (3-4), 17-20.
2. Rahmonova Gulchehra Salaydinovna (2022). PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF NON-STANDARD WAY OF THINKING IN STUDENTS. *European science review*, (3-4), 17-20.

3. Raxmonova, G. S. (2022). O'QUVCHILARDA NOSTANDART TAFAKKUR TARZINI RIVOJLANTIRISHNING REFLEKSIV MEKANIZMLARI. *RESEARCH AND EDUCATION*, 1(9), 542-549.
4. Raxmonova, G. (2020). ТАЛАБАЛАРДА МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ УСУЛЛАРИ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 4(4).
5. Rahmonova, G. S. (2022). THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF DEVELOPING NON-STANDARD THINKING IN STUDENTS. *Theoretical & Applied Science*, (4), 565-572.
6. RAXMONOVA, G. MA'NAVIYAT-JAMIYAT RIVOJLANISHINING MUHIM OMILI. *ЭКОНОМИКА*, 159-161.
7. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti matbuot xizmati davlat rahbarining 2019 yil uchun mo'ljallangan eng muhim ustuvor vazifalar haqidagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi // www.lex.uz, 2019 yil 28 dekabr.
8. Qahhorov O.S. Ta'lim tizimida iqtisodchi kadrlarni tayyorlashning boshqaruv mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida). Dissertatsiya avtoreferati. iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD). Toshkent, 2017. 6-7 betlar.
9. Navruz-Zoda B.N. O'zbekistonda oliy ta'lim tizimida sifat ta'minoti. - T: Xarizma design, 2008. - 245 b.
10. Zahidova Sh.Sh. Oliy ta'lim xizmatlari bozorining amal qilish mexanizmi samaradorligini oshirish (O'zbekiston materiallari asosida). Iqt.f.n. ...diss. avtoref. - T.: TMI, 2012.;

INNOVATIVE
WORLD